

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

УДК 371.13: 372: 378 ББК 74.1/74.58 Ф79

Рекомендовано до друку Вченою Радою

Житомирського державного університету імені Івана Франка

від 28 лютого 2014 року, протоколе 7

Рецензенти: *Вітвицька С.С.* - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Смагін І.І. - доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Тищук ІТ.І.* - кандидат психологічних наук, завідувач Житомирського центру розвитку дитини №53 "АБВГДейка".

Літературний коректор:

Мирончук Н.М. - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ф 79 Формування професійної компетентності майбутніх педагогів

дошкільної та початкової освіти, збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литньова. Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. - Житомир : Вд-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. - 620 с + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено результати Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування

професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти»; розкрито сутність професійної компетентності майбутнього педагога як сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей; охарактеризовано дієво-практичний компонент професійної компетентності вихователя дошкільного закладу; представлено компетентнісну модель сучасного педагога дошкільної та початкової освіти; відображено логіко-чатаемагічну діяльність у початковій та дошкільній освіті; розкрито сутність особистісної, рефлексивної, творчої, мовленнєвої мовної соціокультурної, художньо-естетичної компетенції у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378 ББК 74.1/74.58

Кучинська Л.Ф. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій в систему методичної роботи з педагогічними працівниками	192
Максимень С.М., Пастушок О., Хронюк Т. Психолого-педагогічні стилі виховання дітей у сім'ї	201
Пожарко В.С. Інтерактивні форми роботи з педагогами	204
Сянченко Н.В., Рашко Н.М. Громадянське виховання дітей на засадах народної педагогіки	208
Степанюк А.О., Сорочинська О.А. Співпраця сім'ї та дошкільного навчального закладу в полегшенні процесу адаптації дитини до садочка	211
Фурманюк С.М. Формування художньо-естетичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами праці	214
Шимацька Г.С. Інклюзивна освіта в умовах сучасного дошкільного закладу	217

РОЗДІЛ III. КОМПЕТЕНТІСНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Гарбарчук Н.М. Формування ціннісних орієнтацій учасників навчально-виховного процесу шляхом впровадження інноваційних технологій	223
Зарицька А.Й. Діяльність методичної служби як умова підвищення професіоналізму педагогів та вдосконалення освітньої системи	226
Кондратьєв І.В. Рефлексивна компетентність у професійній діяльності педагога дошкільного навчального закладу	230
Некнєпіла О.І. Наступність у роботі дошкільного навчального закладу та школи	236
Остапчук С.М. Ефективні шляхи забезпечення організації та управління методичною роботою в ДНЗ	239
Ташук Л.І. Комплексний підхід до вивчення діяльності практичного психолога в дошкільному навчальному закладі	246

РОЗДІЛ IV. ОСОБИСТІСНА, РЕФЛЕКСИВНА, ТВОРЧА КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Васівська О.В. Формування пізнавальної активності у старших дошкільників	251
Драгальчук В., Дубравська Н.М. Розвиток пізнавально-творчих здібностей у дошкільному віці	255
Йосипчук О., Йосипчук Л., Дубравська Н.М. Чинники формування особистості дошкільника	258
Кльон Л.А. Гіперактивність як медико-психологічна проблема	261
Кузнецова Т. Взаємодія ДНЗ та ЗНЗ щодо забезпечення готовності дітей до навчання у школі	266
Лагута А.В. Використання технології проблемного навчання в ДНЗ	269
Максимень С.М., Волощук А. Особливості страхів дітей дошкільного віку	273
Максимень С.М., Карієнко О. Розвиток моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	276
Максимень С.М., Кваша С.В. Особливості тривожності дітей дошкільного віку	279
Максимень С.М., Кліновська О.М., Прокочук К.В. Психологічні аспекти формування уяви дошкільника	281
Максимень С.М., Колобюк Т.В. Психологічні засади розвитку моральних форм поведінки дітей дошкільного віку	284

Максимець СМ., Мілківська А.В. Моральна свідомість дошкільника: психологічний аспект	288
Максимець СМ., Яценко Н. Особливості розвитку уяви старшого дошкільника.291	
Маргулян І.Н. Дитяча агресія	294
Маргулян І.Н. Чи потрібен дитячий садок дитині?.....	297
Федорчук Л. А., Тарнавська Н. П. Розвиток сенсорних здібностей дітей дошкільного віку за системою М. Монтесорі	298

РОЗДІЛ V. ЛОГІКОМ А ТЕМА ТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УІЮЧА ТКОВІЙ ТА ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Бондар О.М. Диференційований підхід у процесі навчання молодших школярів розв'язувати текстові задачі	301
Бродовська А.Дарнавська Н.П. Формування уявлень і понять про число та лічбу у роки дошкільного дитинства	306
Ганоль В.М. Організація самостійної роботи учнів початкових класів на уроках математики	309
Герасимчук І.І., Клименюк Ю.М. Розвиток логічного та шігоритмічного мислення молодших школярів на уроках математики	311
Господарчук М., Клименюк Ю.М. Розвиток математичних здібностей учнів 1-4 класів	313
Гутман В.О., Клименюк Ю.М. Формування інтересу до математики в учнів початкової школи	315
Дмитрійчук Н., Тарнавська Н.П. Вплив дидактичних ігор на формування математичних уявлень у дітей дошкільного віку	319
Климчук О.Л. Робота над задачами в системі розвивального навчання Д.Б. Ельконіна - В.В. Давидова як засіб формування математичної компетентності молодших школярів.....	322
Кравченко В.В., Клименюк Ю.М. Методика проведення позакласних занять з математики	329
Микитюк І.С, Тарнавська Н.П. Логіко-математичні ігри як засіб формування логічного мислення в роботі зі старшими дошкільниками.....	333
Нікітчина І.В. Предметна математична компетентність	335
Поліняка О.А., Клименюк Ю.М. Використання дидактичних ігор на уроках математики в початкових класах	339
Потапова Т.І. Роль позакласної роботи з математики у формуванні інтересу до навчання молодших школярів	343
Рудницька Н.Ю. Використання сучасних технологій навчання математики у процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів	348
Тарнавська Н. П. Особливості математичної підготовки дітей старшого дошкільного	

Максимець С.М.

канд.психол. наук, доцент каф. загальної,

вікової та педагогічної психології

Яценко Н.

48 група ННІ педагогіки

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УЯВИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА

У сучасних умовах виховання творчої особистості є запорукою не лише успіхи дитини у шкільних та позашкільних закладах, а й успіху працевлаштування людини і взагалі реалізації у житті. У зв'язку з цим постає актуальною проблема виховання креативної особистості. Особливо значущим стає виявлення специфіки уяви, закономірностей її становлення і розвитку у дітей дошкільного віку.

З огляду на різноманітні психологічні дослідження, процес активізації дитячої уяви є актуальним саме у старшому дошкільному віці. Саме тому за мету у нашому дослідженні поставлено теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка психологічних особливостей розвитку уяви дітей дошкільного віку.

Творча діяльність не можлива без уяви, яку дошкільники використовують постійно у різноманітних ситуаціях: граючись, розповідаючи казки, розмовляючи про своє майбутнє тощо. Завдяки уяві дошкільник адаптується у соціумі, спілкується нарівні з дорослими. Як правило, він з довірою ставиться до образів своєї уяви. Уява - процес створення людиною уявлень, які в дійсності нею не сприймалися.

Уява дитини розвивається поступово, з набуттям нею досвіду. Усі образи уяви, якими б вони не були, ґрунтуються на уявленнях і враженнях, які людина отримує у реальному житті (Л. Виготський)[1]. Тому уява дитини в багатьох випадках є навіть багатшою, ніж уява дорослого. Іноді дитина, не маючи достатнього досвіду, по-своєму пояснює життєві явища, які дорослі

сприймають як неочікувані й оригінальні відкриття її уяви. Насправді уява досягає своєї зрілості у дорослому віці.

Особливостями дитячої уяви є: неточність образів; невимогливість; спотворення, гіперболізація (перебільшення) дійсності; довіра до образів уяви; слабкість критичної думки (невміння відрізнити реальність від видуманого, що часто дає привід дорослим

(стор. 292)

звинувачувати дитину у брехливості, хоч насправді це не так, оскільки дитина не має при цьому корисливої мети); тісний зв'язок з емоціями, вигаданих образів - з реальними; нестійкість (олівець - спочатку дерево, потім - термометр); надзвичайна яскравість і перевтілення в образи уяви (любить знайомі казки); недостатня узагальненість образів уяви (перекотиполе - колобок); репродуктивний (відтворювальний) характер.

Проблема розвитку уяви дітей дошкільного віку привертає до себе пильну увагу психологів і педагогів. Сучасні тенденції у розвитку психологічної науки і освітньої практики піднімають нові питання в її вивченні. Одним з них є питання про індивідуальні особливості розвитку уяви, проявів індивідуальності дитини у його творчій діяльності.

У вітчизняній психології дослідження, присвячені розвитку уяви у дітей дошкільного віку, також займають значне місце. Більшість авторів пов'язує виникнення уяви з розвитком ігрової діяльності дитини (А. Н. Леонт'єв, Д. Б. Ельконін), а також з опануванням дітьми-дошкільнятами видами діяльності, що традиційно вважаються "творчими": конструктивної, музичної, образотворчої.

С.Л. Рубінштейн присвятив свої дослідження вивченню механізмів уяви[4]. Однак проблема індивідуальних особливостей розвитку уяви ними практично не розглядалася.

Наш підхід до даної проблеми ґрунтується на результатах досліджень, проведених під керівництвом А.В. Запорожця[2] і інших психологів і педагогів, в яких було показано, що освоєння дітьми різноманітних засобів призводить до розвитку різних психічних функцій, в тому числі і уяви. Дослідження

показують, що якщо уява не навантажувати, не вправляти, то з віком це веде до збіднення особистості, зниження творчих можливостей.

Основна мета дослідження: виявити вплив ігор та вправ, спрямованої на розвиток уяви дітей старшого дошкільного віку.

У відповідності з метою були поставлені такі завдання дослідження:

- розкрити сутність поняття "уява", виявити його функції; охарактеризувати види і форми уяви;
- описати психологічні механізми або прийоми створення образів уяви;

Питання вивчення розвитку уяви є традиційними в дитячій психології. Такі психологи, як Т. Рібо, Дж. Селлі, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, М.М. Палагіна, О.М. Дьяченко внесли великий внесок у дослідження даної проблеми[2;3;4].

Особливостями розвитку уяви в дошкільному віці є:

- уява розвивається у процесі ускладнення ігрової діяльності, яка у дошкільника переходить на рівень сюжетно-рольової гри;
- провідне значення для розвитку уяви має мовлення дитини, її мовленнєва творчість;
- головними функціями уяви у дошкільному віці є афективна і пізнавальна;
- уява набуває довільного характеру, передбачаючи створення задуму, використання прийомів побудови образів уяви;
- уява дошкільника відзначається реалізмом та синкретизмом;
- дитяче фантазування виконує пізнавальну, практичну функції, починає впливати на розвиток особистості завдяки появі мрій.

При визначенні рівня розвитку уяви використовувався тест "Вільний малюнок". Дитині пропонувалося: придумати що-небудь незвичайне. У дослідженні брала участь група старших дошкільників. Результати дослідження узагальнені в таблиці 1.

Як видно з таблиці, що до занять з дітьми старшої групи, провівши діагностику, виявилось, що вони мали середній та низький рівні розвитку уяви. 25% дітей (5 дітей з групи) мали середній рівень розвитку уяви. Він

характеризується тим, що діти придумали і намалювали щось таке, що в цілому є не новим, але несе в собі явні елементи творчої фантазії і сприяє на глядача певний емоційне вплив. Деталі й образи малюнка опрацьовані середньо. Більшість дітей з групи 75% (15 дітей) показали низький рівень розвитку уяви. Він характеризується тим, що діти намалювали щось дуже просте, неоригінальна, причому на малюнку слабо проглядається фантазія і не дуже добре опрацьовані деталі. Дітей дуже високим та дуже низьким рівнем не було. (стор.293)

Таблиця 1.

Рівні розвитку уяви дошкільника

Досліджувані дошкільники	Рівень розвитку уяви				
	Дуже високий	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
Старша група(після занять)	0	0	6 дітей (30%)	14 (70%)	0
Старша група(до занять)	0	0	5 дітей (25%)	15 дет. (75%)	0

Після того, разом з дітьми було проведено заняття на розвиток уяви, а також використано різноманітні методика для розвитку уяви дітей. Після цього простежилося певне покращення, рівень розвитку уяви зріс, але покращення було незначним. Аналіз результатів за методикою "Вільний малюнок" показав, що в більшості робіт 70% (14 дітей) слабо проглядається фантазія, не опрацьовані окремі деталі та елементи. Роботи дошкільнят не відрізняються емоційністю і барвистістю, що відповідає низькому рівню розвитку уяви. В інших 30% (6 дітей) можна виявити окремі елементи творчої фантазії, однак вони все ж таки відрізнялися неопрацьованість деталей. В старшій групі - не було виявлено дітей з дуже високим і високим рівнями розвитку уяви, малюнки яких відрізнялися б емоційністю, барвистістю та оригінальністю, а також не

виявлені роботи з дуже низьким рівнем розвитку уяви, які відрізнялися б лише окремо намальованими штрихами. Проведені методики і заняття дали нам зрозуміти, що систематично проводячи різні методик, заняття для розвитку уяви можна досягти того, що вона буде добре розвиненою. А одне заняття не дало особливого результату і певні зміни, які відбулися були незначним.

Отже, уява - це здатність людини створювати нові образи шляхом перетворення попереднього досвіду. За допомогою уяви людина може змінювати навколишній світ і самого себе, робити наукові відкриття і створювати твори мистецтва. Всі - від перших казок, які ми чуємо в дитинстві, і до найбільших відкриттів - спочатку зобов'язана силі уяви людини. Іншими словами, саме уява багато в чому забезпечує прогрес людства, розвиток і діяльність кожної людини. Адже перш ніж щось створити, що-небудь зробити, прийняти важливе для себе рішення, людина завжди спочатку подає це у своїй уяві. Саме завдяки тому, що до того, як людина почне щось робити, він здатний в уяві побачити кінцевий результат, уявити майбутнє, він може підготуватися до нього, в якомусь сенсі навіть оволодіти ним.

Уява поділяється на активне і пасивне, а також відтворює, або репродуктивне, і перетворює, чи продуктивне. Сновидіння, галюцинації, марення і мрії також представляють собою різновиди людської уяви.

Найбільш інтенсивно уяву розвивається у дошкільному та шкільному віці. Якщо уява спочатку ще дуже обмежена і відрізняється пасивним відтворенням і мимовільним характером, то в дошкільному віці під впливом виховання, у зв'язку з розширенням досвіду дитини, розвитком його інтересів і ускладненням його діяльності, відбувається подальший розвиток дитячої уяви. Це розвиток носить не тільки кількісний, але і якісний характер. Уява дошкільника не тільки більш багате явище, ніж у дитини раннього віку, але воно набуває нових, відсутніх раніше рис.

У віці 5-6 років в процес уяви включається так зване "ступеневу планування", яке призводить дітей до можливості спрямованої творчості (покрокові дії, послідовне

(стор. 294)

нанизування подій).

Виховуючи дитячу уяву, необхідно домагатися, щоб воно було пов'язане з життям, щоб воно було творчим відображенням дійсності.

Знайомлячись на прогулянках, у бесідах з вихователями та батьками з навколишнім життям, дитина потім відображає сприйняте у своїх малюнках, іграх, і в процесі цієї творчої переробки накопиченого досвіду формується уява.

Необхідно пам'ятати, що уява дошкільника розвивається в діяльності: у грі, в малюванні, в заняттях з рідної мови. Тому організація цих видів діяльності, педагогічне керівництво ними мають вирішальне значення для розвитку уяви.

Важливу роль у розвитку уяви має художнє виховання дітей. Слухаючи казки та художні розповіді, будучи присутнім на спектаклях, розглядаючи доступні їй розумінню твори живопису та скульптури, дитина навчається уявляти собі зображені події, у нього розвивається уява. І, нарешті, добре розвинену уяву дошкільника стане запорукою успішного навчання в школі.

Список використаної літератури:

1. Виготський Л.С., Лекції по психології. СПб., 2003.- 489 с.
2. Дьяченко О. Особливості розвитку уяви розумово обдарованих дітей // Дошкільне виховання. 2003. № 8
3. Дьяченко О.М. Уява дошкільника. М., 2008.- 276 с.
- Абрамова Г.С. Вікова психологія: Навчальний посібник для студентів вузів. М., 2003. – 498 с.
4. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології: У 2 т. Т.1. М., 2003.- 378 с.